

27. Bodrog, Alsóbü, Temető-dűlő, vaskohótelep
(Somogy megye) Á

Az előző évi régészeti leletmentés folytatásaként a jelzett területen – Stamler Imre ny. iskolaigazgató bejelentésével és segítségével 1998. május 5–8. között 5 darab 10. századi kohót (4 épet) leletmentettünk – éppen a lelőhely fontosságára való tekintettel a műhely teljes feltárását végeztük el. A 0140/14. hrsz. szántóföldön, az 1998-ban feltárt I-I/a számú szelvények tengelyében került sor a tőlük Ny-ra, K-re és É-ra (összesen VII., 5 × 5 m-es, illetőleg 5 × 3 m-es) szelvények kijelölésére, majd a műhelynyomok feltárására. A rendkívüli hideg, havas és szeles időben már az első héten meghatározhattuk az agyagban elváló műhelygödör nagyjából 15 × 15 m-es feltárását. Az ún. 1-2. ásónyomból jellegzetes 10–12. századi leletanyag: cserépbográcsok peremtöredékei, hullámvonalas, simavonalas kerámiák, fúvókák és rendkívül sok vassalak kerül elő (állatcsontok, vastárgyak stb. kíséretében). Feltártuk a teljes műhelygödört, ahol eddig országosan egyedülálló módon 34 kohót találtunk. Ezeket – a föléje kerülő védőépület reményében – nem tártuk fel teljesen. Az esetleges bemutatásukig restaurátorok rögzítették, homokkal kitöltve lefóliáztuk.

Az 1–5. számú kohó (I. szelvény) területétől nyugatra tártuk fel a II., III., VIII, illetőleg északra a VII., míg tőle keletre az IV–VI. számú szelvényeket.

A II., III. számú szelvényben kerültek elő a 6–7., a 12–13. számú felmenő falú, torok- és szájnylással, valamint a 8–11. számú elbontott, többnyire csupán az aljarésszel rendelkező kohókemencék. A VII. számú szelvényben találtuk meg a 14. és a 22. ép kohó felső kerek nyílását. A két kohó munkagödöréhez tartozhatott a 15. számú, valószínűleg inkább kenyérsütő kemence. Ugyancsak a VII. szelvényben, annak délkeleti sarkában kerültek elő a 16. és 21. ép, illetőleg a 24. és 27. elbontott, csupán aljarésszel rendelkező kohók. A VI. számú szelvényben a 17., 18. és 25. számú elbontott kohóaljakat tártuk fel. A legtöbb kohó az 1998-ban megtalált 1–5. számú kohók környékén került elő (20., 23., 28., 29., 30–34., vagyis összesen nyolc, többnyire lebontott kohó aljrésze).

A kohók keltezését a jelentős számban előkerült kerámiaanyaggal próbáltuk elvégezni.

Már 1998-ban találtunk a 4. számú kohó fölött kötegelt hullámvonalas, illetőleg ugyancsak az I. számú szelvényben, de annak déli részénél 10. századra keltezhető hullámvonalas kerámiákat. A mostani kutatásunk során a legjellegzetesebb és legkorábbi a kis kihajló, belül a peremén ugyancsak kötegelt hullámvonallal, míg kívül három egymásba futó, ugyancsak sűrűn kötegelt hullámvonallal rendelkező, porózus anyagú oldaltöredék. Ez a darab a 19. számú kohó kibontásakor az alsó kifolyónyílástól délre, a kohófalhoz tapadva került elő, amely a 9–10. század jellegzetes fazekasterméke.

A III. számú szelvényben a 11–13. kohók feletti, valamint a velük egy szintben lévő rétegekből vonalká-

zott díszű, belső peremen kötegelt hullámvonallal, valamint hosszú, egyes, párhuzamosan futó díszítéssel rendelkező kerámiaperem és oldaltöredékek jutottak a felszínre. Ezek is a 10. század jellegzetes termékei, csakúgy, mint az említett kohók felett (1–2. ásónyomban) talált keskeny peremű cserépbogrács szürkésbarna darabja. Ugyanebben a rétegben tártuk fel a jellegzetes széles, átfúrt peremű, általában a 11–12. századra datált cserépbogrács-töredéket is.

Meg kell jegyeznünk, hogy tudomásunk szerint cserépbográcsok jellegzetesen magyarnak tartott darabjai Magyarországon kohóásatásokon még nem kerültek elő.

Ebből a jellegzetesen 10. századnak datálható kohórészről, a 11–12. számú kohók előtti műhelygödör feltöltéséről (a III. szelvény sarkában) – vassalaktöredékek és fúvótöredékek között – előkerült egy agyagfúvóka tölcéses végének letörött darabja. Az amúgy is ritka 5,5–6 cm átmérőjű, tipikus fúvókatöredéken négy rovásjellet lehet felfedezni. Dr. Vékony Gábor egyetemi docens, rovásírás szakértő szerint a székely-magyar rovásírás betűinek olvasata található az egyedülálló darabon. (A darab V. G. kérésére egyelőre nem publikálható.)

A korai kerámiaanyag mellett az I. számú szelvény északi és a VII. számú szelvény déli felső rétegében későbbi, 11–12. századi kerámia utalhat a kohótelep legkésőbbi feltöltésére.

Konzulens: dr. Gömöri János.

DR. MAGYAR KÁLMÁN

28. Bodroghalom, Magasorom, Pusztaláp
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) H ?

1942-ben dr. Szabó Endre bodroghalmi lakos Richwin strassbourgi püspök (913–933) ezüst denárát ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának. A pénz előkerülése már önmagában is egy gazdag honfoglalás kori temetőt sejtetett. Telefonon sikerült felvenni a kapcsolatot a ma San Diegóban élő adományozóval, aki kérésre hozzávetőlegesen beazonosította a lelőhelyet. Eszerint az érme Bodroghalom község délkeleti határában került elő, a Pusztalápnak nevezett dűlő Magasorom nevű homokdombján. E dombon 1942-ben csőszkunyhó ásása közben bolygattak meg egy sírt, s ez tartalmazta a kérdéses érmét is. A lelőhelyen minden bizonnyal érintetlen gazdag honfoglalás kori temető található. A helyszínen megállapíthattam, hogy e dombtól északi irányban 100–100 méterre még két további homokdomb húzódik, s van rá esély, hogy ezek is hasonló temetőket rejthetnek. A dombvonulat a hajdani Karcsa folyó keleti partján található, amelynek mentén – a kérdéses domboktól kb. 1000 méterrel északra – már feltártam Karos község határában a Kárpát-medence jelenleg leggazdagabbnak tekinthető honfoglalás kori temetőit.

A karosi és a bodroghalmi lelőhelyek topográfiai elhelyezkedése alapján feltételezhető, hogy valamennyi ugyanazon központhoz (vezéri szálláshoz?) tartozhatott. Mindezt azonban csak régészeti ásatás döntheti el.